

„Alapvető ismeretek rendhagyó megközelítésben”
Könyvismertetés Vigvári András: Pénzügy(rendszer)tan című könyvének új kiadásáról
Akadémiai Kiadó, Budapest, 2008.

Vigvári András könyvének 2004. évi első kiadását négy év elmúltával követte a mű második, bővített és átdolgozott kiadása. A pénzügyi környezet gyökeresen átalakult e négy esztendő alatt. Míg az első kiadás a gazdasági fellendülést övező csalóka pénzügyi eufória időszakára esett, a második megjelenést a gazdasági visszaeséssel járó szétpukkanó pénzügyi buborékok hangja kíséri. A folyamatokat mozgató törvényszerűségek megértéséhez kiváló lehetőséget nyújt a könyvben felhalmozott ismeretanyag és az ennek tárgyalása során alkalmazott rendszerszemléletű megközelítés. A pénzügyi folyamatok instabilitása nem utolsósorban a pénzügyi piacok részvevőinek magatartásában lévő pozitív visszacsatolás következménye, mely a rövid távú előnyök hajszolásán keresztül öngerjesztő módon vezet el az összeomlásig. A rendszerek stabil működésének titka a negatív visszacsatolás, mely a fellendülés időszakában óvatosságot diktál, s a visszaesés során is kerüli a pánikot. A józan, felelősségteljes viselkedés a pénzügyi piacokon – mely a negatív visszacsatolás érvényesülésének elengedhetetlen feltétele – csak a pénzügyek működésére vonatkozó ismeretek megszerzésével alakítható ki. E könyv megjelenése és forgatása hozzájárulhat ahhoz, hogy a jövőben is minden bizonnyal ismétlődő pénzügyi válságokat felismerhessük, s hatásukat mérsékelhessük.

A pénz realitása mindannyiunk meghatározó élménye. A mindennapokban történő eligazodásunkhoz elengedhetetlenek a pénzre vonatkozó, szilárdnak hitt, de sokszor mégis felületesnek bizonyuló ismereteink. Az időről-időre bekövetkező pénzügyi válságok hívják fel figyelmünket arra, hogy a közgazdaságtudományon belül a pénzügyi ismeretek hasonló szerepet töltenek be, mint az építészetben a statika. Bár lehet szép homlokzatú épületek vázlatát papírra vetni statikai ismeretek nélkül is, csak azok az épületek maradnak épen korszakokon át, melyek tartószerkezete is kiállja az idők próbáját. A gazdasági rendszerek stabilitása is függ a háttérüket biztosító monetáris és költségvetési rendszer szilárdságától.

A mű figyelemfelkeltő címe a pénzügytan szóba – kreatív szóalkotással - zárójellel illeszti be a rendszer szót, ezzel utal arra, hogy a pénzügyi rendszert a gazdasági-társadalmi környezetbe beágyazottan, illetve alkotó elemeinek egységeként elemzi. Értelmezése szerint a pénzügyi rendszer része a gazdaság és társadalom nagy rendszerének, ugyanakkor a pénzellátási rendszer, a pénzpiaci rendszer, a költségvetési (fiskális) rendszer, valamint az ellenőrzési rendszer alrendszerében valósul meg működése. Az alrendszereket kölcsönös függés és egymásra hatás jellemzi, de a környezeti hatásokhoz és a gazdasági-társadalmi igényekhez történő állandó változás és alkalmazkodás is megfigyelhető. Az állandó változás és alkalmazkodás folyamatát a Szerző úgy érzékelteti, hogy az alrendszereknek nem statikus leírását nyújtja, hanem a működésre jellemző állandó fejlődésnek és tökéletesedésnek evolúciós folyamatát mutatja be, s közben nem feledkezik meg a fejlődés folyamatát kísérő kockázatokról és veszélyekről sem.

A könyv első fejezetében a pénzügyi rendszer definíciójához szükséges alapfogalmakkal ismerteti meg a Szerző. A pénzügyi rendszerek evolúciója külön fejezetben jelenik meg a könyv végén, melyben a pénz- és finanszírozás-elmélet és pénzügyi gondolkodás fejlődéséről szól. Hasonlóképpen a könyv anyagát lezáró fejezetben található a pénzügyi rendszert általánosságban leíró fejezet is, ahol a pénzügyi rendszerek egyensúlyával, a bizonytalanság és kockázat kérdésével, valamint az egyensúly biztosításához elengedhetetlen információ meghatározó szerepével foglalkozik.

A pénz és a mai pénzrendszerek kialakulásával foglalkozó fejezet kiemelten foglalkozik az inflációs pénzrendszerek veszélyeivel, különösen a változó ütemű infláció esetében a gazdasági kalkuláció, illetve tágabb értelemben a gazdálkodás ellehetetlenülésével, a reálgazdaság fejlődésére gyakorolt hatásával. A pénzrendszerek jövőjével foglalkozó gondolatok közül felhívja a figyelmet az elektronikus pénzáttutálási rendszerek, az elektronikus pénz elterjedésével összefüggő perspektívára. A jövőben a pénzügyi tranzakciók növekvő hányada kerülhet ki a bankrendszer felügyelete alól (vásárlói pontok gyűjtése és közvetlen levásárlása a szolgáltatást nyújtónál), ami pénzügyi szektor jövedelmezőségének rontásán keresztül akár a pénzügyi rendszerek stabilitását is befolyásolhatja.

A pénzellátási (monetáris) rendszer bemutatásánál a Szerző a pénzteremtés folyamatának elemzése mellett nagy teret szentel a pénzellátási rendszer evolúciójának. Míg a modern gazdaságban a jegybankok függetlensége eredményesen járult hozzá a gazdasági rendszerek stabilitásának fenntartásához, a nemzetek feletti valutaövezetek létrejötte, valamint a nemzetek feletti pénzellátási rendszer megteremtése például a Központi Bankok Európai Rendszere formájában a nemzetállamok költségvetési politikai korlátozásához, s így gazdaságpolitikai függetlenségének korlátozásához vezethet majd.

A pénzpiacokról szóló fejezetben a gazdasági szereplők pénzpiaci kereslete és kínálata megteremtésével foglalkozik. A fejezet részletesen taglalja a különböző motivációjú megtakarítók, befektetők, valamint a pénzügyi közvetítők szerepét a pénzpiaci egyensúly megteremtésének folyamatában. Bemutatja a banki, illetve részvénytőzsi vállalatfinanszírozás jellemzőit és eltérő fontosságát a különböző országok pénzügyi rendszerében, a jelenlegi formák történeti alakulását, valamint az alkalmazott formák előnyeit és hátrányait.

A fiskális rendszerrel foglalkozó fejezet a kormányzati szektor pénzügyi rendszerének működését mutatja be. Az államháztartás rendszerét a kormányzati rendszer funkcióiból kiindulva mutatja be, s ehhez igazodóan ismerteti az egyes államháztartási alrendszereket, a központi költségvetést, az önkormányzati szférát, a nyugdíj- és egészségbiztosítási alapokat, valamint az egyéb elkülönített alapok helyét a célok és feladatok rendszerében. Az államháztartás működése nem érthető meg a fiskális rendszert működtető intézményrendszer motivációinak ismerete nélkül. A politikai testületek, a kormányzati apparátusok, a költségvetési intézmények, a kvázi fiskális szervezetek (állami tulajdonú pénzintézetek, speciális közszolgáltató vállalatok) valamint az ellenőrző és auditáló szervezetek mindegyike eltérő érdekelt és szakmai háttér mellett alakítja az államháztartási folyamatokat. A magyar államháztartás bevételi és kiadási pozícióinak részletes bemutatásán túlmenően alapvető figyelmet szentel a deficitfinanszírozással kapcsolatos eltérő stratégiai megfontolásoknak, a fiskális rendszer egészséges működését jelző indikátoroknak. Ezek közül kitüntetett szerepet kapnak a fenntarthatósági mutatók, melyek az adott költségvetési politika fenntarthatóságát mutatják be, a rugalmassági mutatók, melyek a költségvetési politika reakcióképességét jelzik, valamint a sérülékenységi mutatók, melyek a külső finanszírozás terheiről adnak felvilágosítást. Külön alfejezet foglalkozik az elkülönített pénzalapokkal, valamint a helyi önkormányzatok finanszírozási sajátosságaival.

A pénzügyi ellenőrzésnek szentelt fejezet bemutatja a különböző ellenőrzési típusokat. Az ellenőrzési folyamatban egyre meghatározóbb szerephez jutnak az érdekhordozók, valamint az új ellenőrzési paradigmát jelentő corporate governance, amely az érdekhordozók testületi irányító szervezetének követelményei szerinti irányító, ellenőrző és szabályozó tevékenységet jelent. Az ellenőrzési folyamatok szabályozottságának növelése irányában hat a nemzetközi

számviteli (IFRS és GAAP) és statisztikai (pl. GSF) standardok, valamint a nemzetközi ellenőrzési szervezetek (pl. INTOSAI) kialakítása és létrehozása. A nemzetközi pénzügyi rendszer stabilitását kiemelten veszélyeztető folyamatok visszaszorításában egyre növekvő szerepe van a piacfelügyeleti intézményeknek, valamint a könyvvizsgáló, hitelminősítő szervezeteknek, illetve a prudens banki működést felügyelő nemzetközi bankfelügyeleti előírásoknak.

A pénzügyi rendszer alrendszereivel foglalkozó fejezeteket követően a nyitott pénzügyi rendszerek jellemzőivel és működésével foglalkozik a Szerző. A nemzetközi fizetési mérleg pozícióinak elemzését követően kerül sor a devizagazdálkodási modellek, illetve a konvertibilitás fogalmának bemutatására. A devizapiaci termékek és a devizapiacok működésének elemzését a nemzetközi fizetési rendszer és az országkockázat fogalmának ismertetése kerekíti le.

A nemzetközi pénzügyi rendszer működésével foglalkozó fejezet áttekintést nyújt a II. világháborút követő időszak monetáris történetéről. A fejezet első része a Bretton Woods-i rendszer, valamint a Nemzetközi Valutaalap és a Világbank működését ismerteti, majd az Európai Unió tagállamainak a gazdasági és monetáris unió létrehozására irányuló erőfeszítéseit tárgyalja, kiegészítve a közös költségvetés létrehozásának történetével és működésével.

A könyv főbb témáit tárgyaló fejezetek lezárásaként található egy-egy „Mi mennyi” megnevezésű alfejezet is, mely az elméleti kifejtés kiegészítéseként a téma kvantitatív megközelítését tárgyalja. Ezek egyrészt módszertani, másrészt statisztikai jellegű kifejtést tartalmaznak, s közvetlen ösztönzést jelent az Olvasó számára a téma gyakorlati összefüggéseiben történő további elmélyedéshez. Hasznos kiegészítést jelentenek az „Arcélek” rovatban megjelenített rövid életrajzok is, melyek a pénzügyek területén jelentőset alkotó tudósok és gyakorlati szakemberek portréit tartalmazzák.

A könyv tipográfiaiailag is igényes megjelenésű, a tankönyvként történő használatot lényegesen segítik a gyorsabb eligazodást szolgáló piktogramok. A könyv törzsanyagától jól elkülönítettek az olvasmányként szolgáló kiegészítő anyagok. A könyv első kiadása a felsőoktatás különböző szintű képzéseiben tankönyvként szolgált, a jelenlegi változat kialakításában az így szerzett oktatási tapasztalatok felhasználásra kerültek. Az egyes képzési szintek igényeinek megfelelő ismeretanyag főiskolai, egyetemi és doktori tanulmányok törzsanyagaként tipográfiaiailag eltérően jelölt.

A kötet használhatóságát jól segíti a fejezetenként elkülönített irodalomjegyzék, valamint a kötet végén található glosszárrium a felhasznált fogalmak angol nyelvű eredetijének feltüntetésével és magyarázatával, a fejezetek végén felsorolt ellenőrző kérdésekkel, valamint a korszellemnek megfelelő internetes keresőfeladatokkal. A kötet ismeretanyagának nem lezárt jellegét jelzi az a tény, hogy minden fejezet végén felsorolásra kerültek vitakérdések is, ami a tanulási folyamat kreatív alakítására nyújt segítséget tanulók és oktatók számára egyaránt. Az új kiadás tartalmaz egy nemzetközi és magyar pénzügyi kronológiai táblázatot is, mely a történelmi kezdetektől sorolja fel a jelentős pénztörténeti eseményeket.

Vigvári András újszerű tipográfiájú, igényes kialakítású könyve egyaránt ajánlható a téma iránt érdeklődő gyakorló, ismereteiket aktualizálni és rendszerezni kívánó szakembereknek, valamint a különféle tanulmányokat folytató, pénzügyek iránt érdeklődő egyetemi-főiskolai hallgatóknak. „Nincs praktikusabb, mint egy jó elmélet” – szól a közhelyeszerű igazság. Ez a

kötet sikeresen ötvözi az elméleti megalapozás és a gyakorlatorientált kifejtés követelményét. Közös érdekünk, hogy a kötet megjelenése hozzájáruljon az általános pénzügyi kultúra terjedéséhez és fejlődéséhez.

Zsugyel János
főiskolai docens
Heller Farkas Főiskola